

مسجد اثرگذار در روحیه خودباوری

سید مهدی موسوی (کارشناس ارشد فلسفه و دانش آموخته سطوح عالی حوزه)

«خودباوری» یکی از خصائص مؤمنان و از علائم رشد آنان است. خودباوری ریشه در عزت و کرامت انسان مؤمن دارد که خداوند متعال بدو عطا کرده است. انسان مؤمن نسبت به دارایی‌ها و توانایی‌های خویش بی‌توجه نیست، بلکه نسبت به آنها حساسیت دارد و برپایه آنها برای آینده خود برنامه‌ریزی و حرکت می‌کند. انسان خودباور به توانایی و میراث خود، باور دارد و در عین حال نواقص، ضعف‌ها و کمبودها را نمی‌پوشاند و در سخت‌ترین شرایط شعار «ما می‌توانیم» را سرلوحه کار خود دارد. در نزد انسان خودباخته همیشه «مرغ همسایه غاز است» و نسبت به توانایی‌ها و داشته‌های خود کم‌لطف و بی‌توجه است و «نگاهش به دست دیگران است».

الف: عوامل خودباختگی

عوامل متعددی در خودباختگی انسان نقش دارند که برخی از آنها عبارت‌اند از:

۱. **خود فراموشی؛** بی‌شک یکی از مهم‌ترین عوامل، خودباختگی، خود فراموشی یا عدم شناخت خویشتن است. انسان اگر به خویشتن خویش علم و معرفت نداشته باشد، ارزش خود را نادیده می‌گیرد و به دنبال این و آن می‌رود. حضرت امیر(علیه السلام) می‌فرماید: «مَنْ هَانَتْ عَلَيْهِ نَفْسُهُ فَلَا تَرَجُّ خَيْرَهُ»؛ از کسی که برای خود شخصیتی قائل نیست، امید نیکی مدارید».

۲. عدم توانایی ابراز وجود

یکی از نیازهای انسان به خصوص نوجوان و جوان، علاقه به خود و نیاز ابراز وجود و اثبات خود است. از این رو همواره به دنبال آن است که خود را معرفی کند و از این طریق به خودشکوفایی برسد. اما اگر جوان جایی را برای عرضه خویشتن نیابد به «منفی گرایی» روی می‌آورد و به مقابله و جبهه‌گیری در قبال دارایی‌های خود و یا اطرافیان و اقدام می‌کند.^۲

۳. ضعف ایمان

نداشتن ایمان قلبی به معنویت و آخرت، بی‌توکی و بی‌صبری به وجود می‌آورد و در نبود این صفات در انسان خودباختگی تولید می‌شود.

۴. گسست نسل‌ها

عدم ارتباط خوب و سالم میان نسل جوان با نسل پیش از خود، موجب نوعی گسست و فاصله می‌شود. اگر این گسست‌ها و فاصله‌ها جبران نشود به تدریج موجب بیگانگی جوان با فضا و فرهنگی می‌شود که نسل پیشین ساخته‌اند.

۵. احساس تنهایی در طریق

یک انسان معمولی اگر همراه خود انسان‌هایی را مشاهده کند که با او همدل و یک‌رنگ هستند راحت‌تر به حرکت ادامه می‌دهد تا انسانی که خود را تنها مشاهده کند. تنهایی موجب وحشت، یأس، ناامیدی و نهایتاً خود باختگی است.

۶. عدم مشاهده و لمس آثار کاربردی توانایی‌ها

انسان‌ها دوست دارند آثار و برکات توانایی‌ها و دارایی‌های خود را به‌طور ملموس و محسوس احساس کنند. اگر چنین نشود نسبت به آنها کم‌لطف و بی‌رمق می‌شوند.

۷. نداشتن الگو/ عدم آشنایی به مفاخر علمی - فرهنگی خود

الگو داشتن نقش بسیار مهمی در تربیت انسان دارد. اگر جوان مسلمان از مفاخر خود اطلاع نداشته باشد و در عوض دانشمندان و مفاخر بیگانه هر روزه به او معرفی شوند، نسبت به فرهنگ خود بیگانه می‌شود.

۸. عدم اطلاع از پیشرفت‌های ملی در عرصه‌های مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی

نداشتن اخبار و اطلاعات دقیق و گسترده از پیشرفت‌های ملی در عرصه‌های مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی موجب ناامیدی می‌شود.

۹. انتظارات بیش از حد داشتن

انتظارات زیاد و بیش از حد توان و ظرفیت خویش موجب بدبینی و دل‌سردی می‌شود و با مقایسه نابه‌جای خویش با دیگران، نوعی خودباختگی را ایجاد می‌کند.

۱۰. تبلیغات دشمن و تهاجم فرهنگی

دشمن با استفاده از نقاط ضعف ما و با استفاده از رسانه‌های خود موجبات خودباختگی ما را نسبت خود به وجود می‌آورد و به‌تدریج غرب را به عنوان الگو و جامعه‌آیده‌نال معرفی می‌کند.

ب: مسجد کانون ایجاد خودباوری

همان‌طور که عوامل متعددی در ایجاد روحیه خودباختگی مؤثر است، عوامل متعدد دیگری می‌تواند در ارتقای روحیه خودباوری اثرگذار باشد که از جمله آنها، «مسجد» است. با توجه به جایگاه مسجد در زندگی فردی و اجتماعی مؤمنان این نکته روشن می‌شود که در سخت‌ترین شرایط و بحرانی‌ترین حالات، انسان مؤمن به مسجد پناهنده می‌شود و در این میعادگاه عاشقان، با معبود خود خلوت می‌کند. همچنین مسجد نقش مهمی در اجتماعات مؤمنان دارد و می‌تواند در فرهنگ‌سازی جامعه نقش ایفا کند. بدین جهت، مسجد می‌تواند در گسترش فرهنگ و روحیه خودباوری مؤثر واقع شود. نمونه‌هایی از اثر گذاری مسجد در روحیه خودباوری عبارت‌اند از:

۱. تقویت ایمان

مهم‌ترین کارکرد مسجد در گسترش روحیه خودباوری، کمک به تقویت ایمان است. ایمان مذهبی نقش مهم و اساسی در زندگی بشر دارد. استاد مطهری می‌نویسد: «ایمان مذهبی در انسان نیروی مقاومت می‌آفریند، تلخی‌ها را شیرین می‌گرداند. انسان با ایمان می‌داند هر چیزی در جهان حساب معینی دارد و اگر عکس‌العملش در برابر تلخی‌ها به نحو مطلوب باشد، فرضاً خود این غیرقابل‌جبران باشد به نحوی دیگر از طرف خداوند متعال جبران می‌شود».^۳

بدین جهت، کلیه برنامه‌های مسجد باید در راستای تقویت ایمان مؤمنان به داشته‌ها، ظرفیت‌های خود باشد؛ به‌خصوص تقویت ایمان مردم به دین و معارف ناب اسلامی که مهم‌ترین سرمایه انسان است. از این رو فضای معنوی و ربانی مسجد نقش عمده‌ای در تقویت ایمان آدمی دارد.

۲. گسترش فضا برای خودشناسی

در معارف اسلامی «معرفت نفس» جایگاه بسیار مهمی دارد. به همین جهت شبستری در گلشن راز می‌نویسد:

برو ای خواجه خود را نیک بشناس   که نبود فریبهی مانند آماس

فضا و روح حاکم بر مسجد باید فضایی باشد که انسان را به خودشناسی وادارد و به جای آنکه انسان گرفتار زرق و برق فیزیکی و یا دعوای بی‌حاصل باشد، سر در گریبان تفکر فرو برد و به حقیقت خود پی‌برد. مسجدی می‌تواند روحیه خودباوری را در نمازگزاران خود به وجود آورد که فرصت تفکر در باب حقیقت خویش را به وجود آورد. مسجد بهترین جایی است که انسان نمازگزار می‌تواند در خلوت معنوی فرو رود و چنین بسراید:

روزها فکر من این است و همه شب سخنم   که چرا غافل از احوال دل خویشتم

از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود   به کجا می‌روم آخر نمایم وطنم

مانده‌ام سخت عجب کز چه سبب ساخت مرا   یا چه بودست مراد وی از این ساختنم

۳. استحکام قلوب مؤمنین

مسجد مهم‌ترین جایگاه در اسلام است که بر پایه عبودیت و پرستش حضرت حق صفوف مؤمنین را به وجود می‌آورد. پیوستن مؤمنان به هم در یک فضا، یک زمان و با یک هدف امری بسیار مقدس و دارای آثار فراوان تربیتی است. بی‌شک اگر این استحکام صفوف به استحکام قلوب و همگرایی دل‌ها و ایجاد اخوت ایمانی منجر شود، نیرویی عظیم در روح مؤمنان ایجاد می‌کند که انسان مؤمن در مقابل ضعف‌ها، سختی‌ها و دشمنی‌ها هیچ بی‌می‌به خود راه نمی‌دهد.

چنان که در قرآن کریم آمده است: «كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ»^۴.

سایر موارد:

۴. معرفی الگوهای اسلامی و مفاخر علمی و فرهنگی در مساجد؛

۵. معرفی ابعاد زندگی‌ساز اسلام؛

۶. معرفی میراث و هویت ایرانی - اسلامی؛

۷. زمینه‌سازی برای حضور، ظهور و بروز نوجوانان، مثل تشکیل شورای نوجوان و جوانان مسجد و یا تقویت پایگاه

بسیج و کانون‌های مساجد در راستای تقویت روحیه خودباوری؛

۸. معماری مسجد نیز باید از الگوهای اسلامی باشد نه معماری بیگانه.

---

۱. غررالحکم؛ ص ۷۱۲.

۲. محمد رضا شرفی؛ جوان و نیروی چهارم؛ تهران: سروش (۱۳۸۰)؛ ص ۱.

۳. مرتضی مطهری؛ مجموعه آثار؛ ج ۲، ص ۴۸.

۴. بقره: ۲۴۹.